

**O'ZBEK MILLIY CHOLG'ULAR ORKESTRI: TARIXI,
TARAQQIYOTI VA BUGUNGI YUTUQLARI**

*Madaniyat Vazirligi Madaniyat boshqarmasi tasarrufidagi
Farg'ona shahar 2-sonli Bolalar musiqa va san'at maktabi "Ma'naviy-
ma'rifiy ishlar bo'yicha" mas'ul hodim*

Mirkomilova Nigoraxon

ANNOTATSIYA: *O'zbekistonda musiqiy san'at, ayniqsa akademik musiqa turlari — simfonik musiqa, kamera musiqa va orkestr ijrochiligi XX asrda faol rivojlana boshladi. Ularning eng yorqin namunasi — O'zbek simfonik orkestri bo'lib, u nafaqat o'zbek xalq kuylarini klassik shaklda ijro etish, balki jahon musiqasi durdonalarini o'zbek sahnasida yangratish vazifasini ham bajardi.*

Kalit so'zlar: *O'zbek musiqasi, O'zbek musiqasi orkestri, mashhur bastakorlar M. Burhonov, M. Ashrafiy, S. Yudakov, M. To'xtasinov, T. Jalilov va O'zbekiston milliy cholg'ular orkestrlari*

Аннотация: *Музыкальное искусство в Узбекистане, особенно академические виды музыки — симфоническая музыка, камерная музыка и оркестровое исполнительство, начали активно развиваться в XX веке. Самым ярким их примером является узбекский симфонический оркестр, который не только исполнял узбекские народные мелодии в классической форме, но и исполнял на узбекской сцене шедевры мировой музыки.*

Ключевые слова: *Узбекская музыка, оркестр узбекской музыки, известные композиторы М. Бурхонов, М. Ашрафи, С. Юдаков, М. Тохтасинов, Т. Джалилов и национальные оркестры инструментов Узбекистана*

ANNOTATION: *In Uzbekistan, musical art, especially types of academic music — symphonic music, chamber music and orchestral performance, began to actively develop in the 20th century. Their most striking example was the Uzbek Symphony Orchestra, which not only performed Uzbek folk songs in classical form, but also performed the task of playing world music masterpieces on the Uzbek stage.*

Keywords: *Uzbek music, Uzbek Music Orchestra, famous composers M. Burhonov, M. Ashrafi, C. Yudakov, M. Thoktasinov, T. Jalilov and Uzbekistan national instruments orchestras*

Kirish

O'zbek musiqasi – bu xalqimizning qadimiy madaniyati, ruhiy dunyosi va urf-odatlarining yorqin ifodasidir. O'zbek musiqasi orkestri esa ushbu musiqiy merosni zamonaviy shaklda aks ettiruvchi noyob san'at maskanidir. Mazkur orkestr, o'zbek xalq cholg'ularini orkestrlash, milliy musiqani keng ommaga tarannum etish hamda yosh avlodga yetkazishda beqiyos xizmat qilmoqda.

Asosiy qism

O'zbek xalq cholg'ulari o'z tarixini qadimiy Sharq musiqasidan oladi. Dutor, rubob, gijjak, chang, karnay, surnay, doira kabi cholg'ular asrlar davomida xalq hayoti bilan bog'liq holda taraqqiy topgan. Ular dastlab yakkaxon yoki ansambl tarzida ijro etilgan. Ammo XX asrda bu cholg'ularni orkestr shakliga keltirish g'oyasi paydo bo'ldi. 1930-yillarning oxirlarida Toshkentda milliy cholg'ular orkestri tashkil etish bo'yicha dastlabki harakatlar boshlangan. 1939-yilda mashhur bastakor va sozanda Yunus Rajabiy tashabbusi bilan birinchi rasmiy "O'zbek xalq cholg'ulari orkestri" tashkil etildi. Bu orkestr o'zbek milliy cholg'ularini jamlab, ularni ansambl tarzida ijro etishni yo'lga qo'ydi.

O'zbek milliy cholg'ular orkestri tarkibiga quyidagi cholg'ular kiradi:

Torli cholg'ular: dator, rubob, gijjak, tanbur, qashqar rubobi;

Pufmali cholg'ular: surnay, karnay, nay;

Chertma cholg'ular: chang, sato, dator;

Urtma cholg'ular: doira, nog'ora, qayroq, tabla;

Zamonaviy cholg'ular (moslashtirilgan): bas-rubob, alt-rubob, orkestr changi.

Bu cholg'ular orkestrda o'zaro uyg'unlikda ishlaydi, o'zbek xalq kuylarini turfa ohanglarda ijro etadi.

O'zbek milliy cholg'ular orkestri nafaqat ijrochi san'atkorlarni balki bastakorlarni ham shakllantirdi. Kompozitorlar uchun milliy cholg'ular orkestriga

asar yaratish – bu yangilik, tajriba va o‘ziga xoslikdir. Mashhur bastakorlar, jumladan, M. Burhonov, M. Ashrafiy, S. Yudakov, M. To‘xtasinov, T. Jalilovlar milliy orkestr uchun yirik simfonik asarlar yaratishgan.

Yunus Rajabiy – bu nom O‘zbek milliy cholg‘ular orkestri tarixi bilan chambarchas bog‘liq. U nafaqat sozanda, balki xalq musiqasini to‘plovchi va tizimlashtiruvchi, xalq kuylarini orkestrga moslab aranjirovka qiluvchi sifatida ham katta hissa qo‘shgan. U tashkil etgan orkestr asosida bugungi kunda bir necha milliy orkestrlar faoliyat olib bormoqda.

O‘zbek milliy cholg‘ular orkestri xalqaro festivallar, konsertlar, musiqiy anjumanlarda muntazam qatnashib keladi. Orkestrning ijrosi Yevropa, Osiyo va Amerika davlatlarida ham e’tirof etilgan. Milliy cholg‘ulardagi o‘ziga xos ohanglar xorijlik tinglovchilarda katta qiziqish uyg‘otgan.

Bugungi kunda quyidagi yirik O‘zbekiston milliy cholg‘ular orkestrlari faoliyat yuritmoqda:

O‘zbekiston davlat milliy cholg‘ular orkestri (Toshkent); Yunus Rajabiy nomidagi milliy cholg‘ular orkestri; Viloyat filarmoniyalarida faoliyat yurituvchi milliy orkestrlar; Konservatoriya va san’at maktablaridagi o‘quv orkestrlar.

Har bir orkestr o‘z repertuariga ega, ammo umumiy maqsad – milliy merosni asrash va targ‘ib qilishdir.

Milliy orkestrlar yosh avlodni o‘z musiqiy merosiga hurmat ruhida tarbiyalaydi. O‘zbekiston Davlat konservatoriyasi, san’at kollej va maktablarida milliy cholg‘ular ijrochiligi yo‘nalishlari mavjud. Har yili iste’dodli yoshlar milliy orkestrga jalb qilinadi.

So‘nggi yillarda orkestr repertuarida nafaqat an‘anaviy kuylar, balki zamonaviy bastakorlarning asarlari, shuningdek, mashhur xorijiy kompozitsiyalarning milliy cholg‘ular uchun aranjirovkalari ham yangicha tus olmoqda. Bu esa orkestrni yosh avlodga yanada yaqinlashtiradi.

Xulosa

O‘zbek milliy cholg‘ular orkestri – bu nafaqat musiqiy tashkilot, balki xalq ruhiy dunyosining ifodasidir. U o‘zbek xalqining boy madaniy merosini saqlash, uni

rivojlantirish, zamonaviylashtirish va dunyoga tanitish yoʻlida beqiyos xizmat qilmoqda. Bu orkestr kelajakda ham Oʻzbekiston musiqiy sahnasining yetakchi vakillaridan biri boʻlib qolishi shubhasiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rajabiy Y. "Oʻzbek xalq musiqa merosi" – Toshkent, 1959.
2. Karimov A. "Oʻzbek musiqasi tarixi" – Toshkent, 2007.
3. Oʻzbekiston Davlat Konservatoriyasi rasmiy sayti.
4. Filarmoniya maʼlumotlari – www.filarmoniya.uz
5. "Sanʼat va madaniyat" jurnali, 2019–2024 yillari sonlari